

อภิปรายผลการศึกษา สรุป และ ข้อเสนอแนะ

อภิปรายผลการศึกษา

จากสถิติ ข้อมูล และการคาดการณ์จากหลายแหล่ง รวมทั้งองค์การอนามัยโลก ทำให้เห็นว่า คนไทยยังมีปัญหาสุขภาพกันมาก ซึ่งรวมถึงปัญหาโรคในช่องปากด้วยเช่นเดียวกัน ได้มีการพยายามที่จะแก้ไขปัญหานี้มานานแล้ว แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ จึงได้มีการคิดใช้ยุทธศาสตร์ของการส่งเสริมสุขภาพขึ้นมา เพื่อให้เป็นนโยบายในการพัฒนาสาธารณสุข

การส่งเสริมสุขภาพ ตามกลยุทธ์ของกฎบัตรออตตาวา เป็นการดำเนินงานด้านสุขภาพที่อาศัยหลักการของการมองเรื่องของการส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี โดยวิธีการที่จะบรรลุ ถึงเป้าหมายนี้ อาศัยกลยุทธ์ 5 ข้อดังนี้

- (1). สร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ (build healthy public policy)
- (2). สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ (create supportive environment)
- (3). เสริมสร้างกิจกรรมของชุมชนให้เข้มแข็ง (strengthen community action)
- (4). พัฒนาทักษะส่วนบุคคล (develop personal skill)
- (5). การปรับเปลี่ยนบริการสาธารณสุข (reorient health service)

ในทุกๆชุมชนที่มีเรื่องของการส่งเสริมสุขภาพเข้าไปในชุมชน จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกคนในชุมชน รวมถึงทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ (2540) ที่เห็นว่าเรื่องของการส่งเสริมสุขภาพช่องปาก เป็นกลไกที่เกิดจากความร่วมมือ การประสานงานและการยอมรับ กลวิธีการป้องกันที่ใช่ ของบุคคล ชุมชน วิชาชีพ โดยมีปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่สำคัญของการยอมรับ และนำวิธีการเหล่านั้นไปปฏิบัติ การส่งเสริมสุขภาพตามแนวความคิด ของกฎบัตรออตตาวานั้น ทุกคนจะต้องมีแนวคิดของการให้ความสำคัญกับสุขภาพเป็นหลัก และเข้ามามีส่วนร่วม ในทุกระดับ ตั้งแต่เรื่องของนโยบายไปจนถึงการทำการกิจกรรมต่างๆในชุมชน

โรงเรียนศึกษาพิเศษจังหวัดแพร่ เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีปัญหาเรื่องของสุขภาพ โดยเฉพาะปัญหาทันตสุขภาพ ในโรงเรียนเองได้มีการแก้ไขปัญหานี้ในระดับหนึ่ง แต่ในระยะยาวการแก้ไข

ปัญหานี้จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและคงจะต้องอาศัยยุทธศาสตร์ของการส่งเสริมสุขภาพเข้ามา เพื่อให้ชุมชนสามารถดูแลตนเองในเรื่องของสุขภาพได้ ทำให้มีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์ ความแตกต่างของโรงเรียนนี้จากชุมชนที่เป็นโรงเรียนอื่นๆตรงที่ เด็กนักเรียนในโรงเรียน เป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และการได้ยิน ซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรคกับการพัฒนาสาธารณสุข ในโรงเรียนแต่ ด้วยความพยายาม และความตั้งใจจริงของคณะครูโรงเรียนศึกษาพิเศษนี้ ทำให้มีกิจกรรมด้านสุขภาพขึ้นมามากมายหลายกิจกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ความพร้อม และศักยภาพของโรงเรียน กิจกรรมในด้านการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนนี้จะนำมาวิเคราะห์ว่าเอื้อต่อการพัฒนาตามกลยุทธ์ของกฎบัตรรอดตาว่าหรือไม่ อย่างไร ตามประเด็นของการส่งเสริมสุขภาพดังนี้

1.นโยบายด้านสุขภาพในโรงเรียน

ในโรงเรียนมีนโยบายเน้นในเรื่องของสุขภาพเด็กมากกว่าด้านวิชาการ การดำเนินงานอนามัยในโรงเรียน มีครูอนามัยของโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบงาน แต่ในการทำกิจกรรมด้านสุขภาพต่างๆ คณะครูทุกคนในโรงเรียนจะมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม

การที่จะพัฒนาสุขภาพในด้านใดๆก็ตาม สิ่งที่สำคัญคือ นโยบายของชุมชน ซึ่งในโรงเรียนศึกษาพิเศษ ก็มีการพัฒนาตามนโยบายที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ซึ่งจะเน้นถึงการสอนให้เด็กมีทักษะชีวิต สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ในการสอนเด็กของโรงเรียนก็จะแตกต่างจากเด็กนักเรียนปกติ ที่เน้นให้ความรู้เด็ก ในโรงเรียนศึกษาพิเศษ เด็กมีความผิดปกติอยู่ด้วยกันหลายระดับ การสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินจะเหมือนกับการสอนเด็กปกติ เพราะเด็กเหล่านี้ มีสติปัญญาเหมือนเด็กปกติ เพียงแต่การสื่อสารเท่านั้นที่ต้องใช้ภาษาเฉพาะ สำหรับเด็กกลุ่มที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาซึ่งมีอยู่หลายระดับ การสอนจึงมีความยากง่ายแตกต่างกันไปตามระดับสติปัญญาของเด็ก การที่เด็กได้มีกิจกรรมเสริมอื่นๆเพื่อช่วยส่งเสริมให้เขามีสุขภาพที่ดี หรือมีทักษะชีวิตเพื่อเตรียมพร้อมที่จะออกไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปลอดภัย ส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดกิจกรรมต่างๆนั้น เกิดจากนโยบายของผู้บริหารที่มองเห็นประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆที่ช่วยเสริมสร้างให้เด็กได้มีชีวิตอยู่ในโรงเรียนอย่างสมบูรณ์ มีความพร้อมในทุกๆเรื่อง และส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้น เช่นเดียวกับการศึกษาของ สุวิทย์ สมบัติ และ คณะ(2542) ซึ่งทำการศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพจังหวัดแพร่ พบว่า การดำเนินงานด้านสุขภาพในโรงเรียน ขึ้นกับศักยภาพของครูผู้บริหารและคณะกรรมการโรงเรียน ในการกำหนดนโยบายโรงเรียนด้านสุขภาพซึ่งจะทำให้เกิดการจัดกระบวนการเรียน

การสอนเพื่อทักษะด้านสุขภาพ การประสานสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งจะส่งผลสัมฤทธิ์ต่อการดำเนินงานได้

นโยบายของผู้บริหารจะเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิด นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพขึ้นได้ เพราะนโยบายจะเป็นตัวกำหนดให้เกิด สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การสร้างกิจกรรมชุมชนให้เข้มแข็ง การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล รวมทั้ง การปรับเปลี่ยนบริการสุขภาพ ตามมาได้ โรงเรียนศึกษาพิเศษจึงมีแนวโน้มที่จะสามารถประสบความสำเร็จได้ถ้าผ่านการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่เข้ามาใช้ในโรงเรียน หากจุดเริ่มต้นที่นโยบายด้านสุขภาพของโรงเรียนเกิดขึ้นแล้ว กลยุทธ์ต่างๆที่จะนำมาใช้ก็จะมีโอกาสเกิดขึ้นได้

การที่มีผู้นำชม ของหวานมาบริจาคให้กับทางโรงเรียน นั้น ทางโรงเรียนจึงไม่สามารถที่จะปฏิเสธ หรือให้คำแนะนำได้ แต่แม้ว่านโยบายของโรงเรียนจะมองเห็นเรื่องของสุขภาพเด็กเป็นเรื่องสำคัญ แต่เมื่อมีปัจจัยจากชุมชนภายนอกโรงเรียนเข้ามาเป็นอีกตัวเลือกหนึ่ง การมองเรื่องของสุขภาพ จะลดความสำคัญลงไปทันที อาจเป็นได้ว่า โรงเรียนยังต้องการการสนับสนุน และความร่วมมือจาก กลุ่มคนนอกโรงเรียนในเรื่องต่างๆอีกมากมาย จึงไม่สามารถที่จะสร้างเงื่อนไขการบริจาคจากกลุ่มคนเหล่านี้ได้

นโยบายด้านสุขภาพของโรงเรียนเป็นนโยบายที่มาจากคนที่คณะครูทุกคน รวมทั้ง ผู้บริหารโรงเรียน เห็นว่าเรื่องของสุขภาพเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และปัญหาสุขภาพของเด็กนักเรียน ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมาอีก จึงมีแนวคิดร่วมกันที่จะพยายามเสริมสร้างสุขภาพของเด็ก ให้มีร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ เพื่อลดปัญหาสุขภาพในตัวเด็ก และเป็นภาระลดภาระของครูด้วย อีกประการหนึ่ง การที่เด็กมีสุขภาพที่ดี ก็ทำให้เด็กสามารถมีพัฒนาการไปได้ และสามารถช่วยเหลือตนเองได้

เมื่อกลับมามองถึง การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ ตามกลยุทธ์ของกฎบัตรออกตาวา นั้น การสร้างนโยบายสาธารณะจะต้องเกิดขึ้นมาจากชุมชนเอง เป็นความต้องการของชุมชนที่ต้องการการมีสุขภาพที่ดี เพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน

ในโรงเรียนศึกษาพิเศษ จังหวัดแพร่ นโยบายด้านสุขภาพที่เกิดขึ้นในโรงเรียนยังไม่ถือว่าเป็นนโยบายสาธารณะอย่างแท้จริง แม้ว่าการกำหนดนโยบายนั้นเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของครูทุกคนในโรงเรียน แต่เป็นการกำหนดนโยบายที่อยู่ภายใต้กรอบนโยบายหลักของโรงเรียนที่มาจากกรมสามัญศึกษา และมีการกำหนดกิจกรรมด้านสุขภาพจากแนวทางของหน่วยงานสาธารณสุขด้วย

โรงเรียนนี้จะมีนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพได้ จะต้องเกิดจากการรวมตัวอย่างเข้มแข็งของคณะครูในโรงเรียน และต้องมีแนวคิดในเรื่องของการเสริมสร้างสุขภาพที่ดีให้กับเด็กมากกว่า

การลดความเจ็บป่วยของเด็ก โดยการทำให้เด็กเกิดทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเอง สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองในเรื่องของสุขภาพได้ ความต้องการที่มาจากฐานของชุมชนซึ่งในที่นี่คือโรงเรียน จะช่วยให้การส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนมีการคงอยู่ได้ยืนยาว และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องได้ด้วยตัวของโรงเรียนเอง และโรงเรียนสามารถที่จะดึงชุมชนภายนอก รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ มาสนับสนุนการดำเนินงานในโรงเรียนเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการมีสุขภาพที่ดีของเด็กนักเรียนในโรงเรียนได้

2. สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

สิ่งแวดล้อมต่างๆในโรงเรียนศึกษาพิเศษ ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นตามความต้องการของทุกคนในโรงเรียนอย่างมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการสร้างสิ่งแวดล้อมขึ้นตามนโยบายของทางโรงเรียน การที่โรงเรียนเห็นความสำคัญของสุขภาพของเด็กนักเรียน ก็ย่อมส่งผลให้เกิดการสร้างสิ่งแวดล้อมต่างๆที่จะช่วยเอื้อให้เด็กมีสุขภาพที่ดีได้ ประกอบกับการที่โรงเรียนนี้ เป็นโรงเรียนที่เพิ่งเริ่มสร้าง การจัดการสิ่งแวดล้อมต่างๆให้เอื้ออำนวยต่อการมีสุขภาพดี ย่อมเกิดขึ้นได้

การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม เป็นสิ่งก่อสร้างต่างๆ มีงบประมาณให้มีการจัดสร้างอาคารสถานที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่สร้างใหม่ หลักเกณฑ์หนึ่งที่ทางโรงเรียนกำหนดคือการสร้างสิ่งต่างๆจะต้องมีการอำนวยความสะดวกให้กับเด็ก ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของเด็ก การจัดสิ่งแวดล้อมสามารถวางแผนล่วงหน้าได้ และ เป็นไปตามความต้องการของทางโรงเรียน สิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมนี้ เป็นรูปลักษณะที่เห็นได้อย่างชัดเจน การขอความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลอื่น เช่นผู้ปกครองนักเรียน หรือ กลุ่มพ่อค้า ผู้มีจิตศรัทธาบริจาค เพื่อการจัดสร้างสิ่งแวดล้อมในลักษณะนี้จึงได้รับความร่วมมือที่ดีกว่า เพราะเจ้าของเงินเมื่อมอบเงินให้กับทางโรงเรียน แล้วมีสิ่งก่อสร้างเกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์นั้น ก็เกิดความมั่นใจว่าได้เกิดประโยชน์ขึ้นจริง ซึ่งเป็นความแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เป็นนามธรรม

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพในโรงเรียนแห่งนี้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีหลายประการด้วยกัน เช่น การมีน้ำสะอาดไว้กินไว้ใช้ตลอดปี ซึ่งสามารถทำให้โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมทันตสุขภาพ โดยการแปรงฟันหลังอาหารกลางวันได้ การที่โรงเรียนมีสนามกีฬา มีสนามเด็กเล่น เป็นสถานที่ในการออกกำลังกายก็ถือเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีด้วย

สิ่งแวดล้อมทางสังคม ในโรงเรียนสามารถสร้างขึ้นมาได้ด้วยความตั้งใจจริงของทุกๆฝ่าย เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เป็นสิ่งแวดล้อมที่ยากแก่การวัดว่าประสบความสำเร็จ มองเห็นได้ไม่ชัดเจน การได้รับความร่วมมือจึงเกิดขึ้นได้น้อย ในโรงเรียนเอง ครูเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสิ่งแวดล้อม

ทางสังคมให้กับเด็กนักเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมเพื่อให้เด็กมีสุขภาพที่ดี ล้วนมาจากการควบคุมกำกับของครูในโรงเรียน ถ้าปราศจากความร่วมมือของครูแล้ว ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้ โรงเรียนนี้ มีการทำงานของคณะครูเป็นกลุ่ม มีความสามัคคี เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นครูที่จบใหม่และวัยใกล้เคียงกัน ยังมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาเด็กมาก การร่วมมือร่วมใจของครูในการทำกิจกรรมใดๆจึงเกิดขึ้นได้ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อเสริมกับนโยบายจากผู้บริหารจึงทำให้กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพต่างๆในโรงเรียนสามารถจัดทำได้ ด้วยความพร้อมใจของครูทุกคน

เมื่อมองเปรียบเทียบระหว่างเรื่องของสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพกับสิ่งแวดล้อมเพื่อทันตสุขภาพแล้ว ทางโรงเรียนจะเน้นเรื่องของสุขภาพทั่วไปมากกว่าเรื่องของสุขภาพช่องปาก เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้ มักจะมีโรคประจำตัว ทำให้ต้องเอาใจใส่กับเรื่องสุขภาพมากกว่าปกติ ส่วนเรื่องของทันตสุขภาพนั้น ทางโรงเรียนก็ได้เห็นความสำคัญของทันตสุขภาพเด็ก ได้มีการจัดสร้างอ่างแปรงฟัน โดยประสานงานกับงานทันตสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ อีกทั้งยังจัดกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพช่องปาก เพื่อเป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมด้วย แต่การที่จะทำให้การดูแลสุขภาพช่องปากเกิดขึ้นอย่างถาวรกับตัวเด็ก ต้องอาศัยปัจจัยอีกหลายอย่างรวมทั้งความร่วมมือของผู้ปกครองด้วย แต่ทราบใดที่ผู้ปกครองยังเห็นความสำคัญของสุขภาพมีเฉพาะเรื่องของสุขภาพกายแล้ว การได้รับความร่วมมือในการที่จะส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพช่องปากที่ดี ก็ยังมีน้อย

นอกจากโรงเรียนมีการจัดสิ่งแวดล้อม เพื่อสุขภาพแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาเด็กในด้านต่างๆ ทั้ง อารมณ์ จิตใจ สมาธิ การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งเป็นทักษะชีวิตที่เด็กนักเรียนจะได้รับติดตัวไป สิ่งเหล่านี้จะช่วยเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้น และ ในที่สุดก็นำไปสู่ความร่วมมือที่จะออกไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอกได้ อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมใดๆขึ้นมา จะเน้นประโยชน์ทางด้านการเรียนรู้หลายๆด้าน เช่น การให้เด็กแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน เป็นการสอนที่จะต้องอาศัยการสาธิต การฝึกปฏิบัติ เนื่องจากความพิเศษของเด็กกลุ่มนี้ และผลพลอยได้ที่เกิดขึ้น นอกจากจะทำให้มีสุขภาพช่องปากที่ดีแล้ว ยังเกิดการเรียนรู้ในเรื่องของเวลา รู้จักการเข้าคิวเพื่อรอแปรงฟัน รู้จักระเบียบ และสามารถที่จะดูแล ให้คำแนะนำกับเพื่อนๆได้ เป็นการฝึกให้เด็กเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น รูปแบบของการแปรงฟันหลังอาหารกลางวันของเด็กนักเรียนจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการแปรงฟันโดยตรง ในปัจจุบันนักเรียนจะแปรงฟันเมื่อเขารับประทานอาหารเสร็จแล้ว เขาจะขึ้นไปบนห้องเรียนแล้วแต่ละคนก็จะเอาแปรงสีฟัน มาแปรงที่อ่างล้างมือหน้าห้องน้ำ ซึ่งช่วงเวลาหลังจากที่เด็กรับประทานอาหารเสร็จแล้วจนถึงเวลาที่

ต้องเขาห้องเรียน ก็เป็นเวลาประมาณเกือบหนึ่งชั่วโมง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ค่อนข้างนานที่เด็กจะได้พัก ดังนั้นปัจจัยเรื่องเวลา ก็จะเข้ามาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อฟันผุได้มากขึ้น การที่จะจัดการภายในโรงเรียนเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวันเป็นไปได้อย่างดี จะต้องใช้พฤติกรรมของเด็กมาเป็นตัวสำคัญในการพิจารณาด้วย พฤติกรรมของเด็กในช่วงหลังรับประทานอาหารกลางวันแล้ว จะแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 3 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งรับประทานอาหารเสร็จแล้วจะเดินขึ้นห้องเรียนเลย กลุ่มหนึ่งเล่นพักผ่อนอยู่บริเวณใต้ถุนอาคารจนใกล้เข้าเรียนถึงขึ้นไปห้องเรียน และ อีกกลุ่มหนึ่ง จะไปซื้อขนมที่สหกรณ์กินกันก่อนเมื่อถึงเวลาเข้าห้องเรียนจึงขึ้นไปบนห้องเรียน จากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ลักษณะนี้ การที่จะทำให้เด็กได้แปรงฟันหลังอาหารกลางวันกันทุกคนคงเป็นไปได้ไม่ใช่ง่ายนัก การสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมเพื่อเป็นกฎข้อบังคับของสังคมจะเป็นสิ่งที่ทำให้ทำตามได้โดยง่าย และผลที่เกิดขึ้นตามมา คือการเกิดพฤติกรรมสุขภาพที่ดี เป็นผลดีต่อตัวเด็กเอง

เมื่อมองจากหลายๆมุมจะเห็นว่า การที่โรงเรียนจะให้อะไรกับเด็กนั้นจะต้องมีการพิจารณา ผลกระทบ ผลประโยชน์จากทุกๆด้านด้วย ความแตกต่างของตัวเด็กจากเด็กปกติ ทำให้ไม่สามารถคิด และ ทำ แบบตรงไปตรงมาเหมือนในเด็กปกติได้ ครูที่อยู่กับเด็กเป็นครูที่มีทักษะในการใช้กุศโลบายทำให้เด็กปฏิบัติตามได้ และต้องรอบคอบพอที่จะใช้วิธีการหลอกล่อเด็กโดยไม่ให้เกิดผลเสียกับเด็ก ดังตัวอย่างที่เคยเกิดขึ้น คือ ครูใช้มียัม เป็นรางวัล ในการเรียนการสอนเด็ก เพราะเด็กกลุ่มนี้เขามักจะทำอะไรโดยต้องได้รับรางวัล ครูจึงมักจะใช้ขนมเป็นตัวหลอกล่อ ซึ่งไม่ได้มองเห็น ผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพช่องปากของเด็ก การที่หวังประโยชน์จากส่วนหนึ่ง แต่อาจเกิดผลเสียกับอีกส่วนหนึ่ง จึงต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างมาก แต่ภายหลังจากที่มีโครงการเฝ้าระวังทันตสุขภาพในโรงเรียนนี้ขึ้น โดยที่ โรงเรียนเป็นผู้ประสงค์ที่จะให้มีโครงการนี้ขึ้นในโรงเรียน จึงทำให้ครูได้รับความรู้และแนวทางปฏิบัติมากขึ้น การใช้ขนมเป็นรางวัลจึงได้เปลี่ยนแปลงไป นับว่า บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของทันตบุคลากรที่เกี่ยวข้องคือ การให้ความรู้ ที่แนะแนวทางปฏิบัติแก่ครูในโรงเรียน และ ให้ความรู้แก่เด็กนักเรียนด้วย แต่การสอนของทันตบุคลากรจะให้ผลได้ไม่มากเท่าครู เพราะครูเหล่านี้จะมีความชำนาญในการสอนเด็กกลุ่มนี้เป็นพิเศษ จึงสอนได้อย่างมีสัมฤทธิ์ผลมากกว่า

สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอีกประการหนึ่งที่เป็นโทษต่อสุขภาพช่องปาก คือ การขายขนมในโรงเรียน แม้ว่าในโรงเรียนจะมีสหกรณ์ด้วยวัตถุประสงค์ของทางโรงเรียนที่ต้องการให้เด็กมีการฝึกหัดในการซื้อของ การใช้เงิน แต่ของที่ขายในสหกรณ์เป็นพวกขนมกรุบกรอบเป็นถุง แม้ว่าจะไม่มีการขายลูกอม แต่ขนมกรุบกรอบ ก็เป็นอันตรายต่อสุขภาพฟันได้เช่นเดียวกัน การที่จะให้เปลี่ยนมาเป็นขายผลไม้แทนก็เป็นไปได้ยาก เนื่องจาก ผลไม้ต้องมีการเตรียม ต้องใช้เวลา ใช้คน แต่ขนม

ไม่ต้องมีการเตรียม สามารถที่จะขายให้กับเด็กได้อย่างรวดเร็ว จุดนี้ เป็นสิ่งที่ทางโรงเรียนมองข้ามไป เพราะมุ่งเน้นวัตถุประสงค์หลัก ที่จะให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในการซื้อขาย ประกอบกับความเข้าใจที่ยังไม่ชัดเจนว่าขนมกรุบกรอบเหล่านี้จะทำอันตรายกับฟันได้หรือไม่ และขนมประเภทนี้ก็เป็นที่นิยมของเด็กนักเรียนมาก มีคำกล่าวที่ว่า เด็กกับขนมแยกกันไม่ออก ซึ่งเป็นจริงมาทุกยุคทุกสมัย แต่ความแตกต่างอยู่ที่ชนิดของขนมและกลไกการตลาดของผู้ผลิตขนม ที่ทำให้เกิดความแตกต่างอย่างมากมากระหว่างสมัยก่อนกับปัจจุบัน เด็กที่มีความบกพร่องก็เช่นเดียวกับเด็กปกติ แต่เขาเหล่านี้จะไม่ทราบถึงผลเสียของการกินขนม ไม่รู้ถึงวิธีการป้องกัน ทำให้ตกเป็นเหยื่อของโรคในช่องปากได้ง่าย ในโรงเรียนศึกษาพิเศษมีการขายขนมในสหกรณ์ โดยวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นก็เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับการซื้อขาย เด็กจะต้องรู้ว่าเมื่อซื้อของแล้ว เขาจะต้องจ่ายเงิน การไม่จ่ายเงินถือว่าเป็นการผิด การให้เด็กเรียนรู้ในจุดนี้ เพื่อให้เด็กสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันกับสังคมภายนอกได้ การสร้างเสริมจุดหนึ่งแต่ไปมีผลด้านลบกับอีกจุดหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นคือ มีผลเสียต่อสุขภาพช่องปาก เป็นจุดสำคัญที่ทางโรงเรียนจะต้องคำนึงถึงเป็นอย่างมาก แม้ว่าขนมหวาน ลูกอมทอฟฟี่ จะมีผลเสียต่อฟัน จึงไม่นำมาจำหน่ายในกิจกรรมสหกรณ์ แต่ที่สำคัญคือ ขนมกรุบกรอบ เป็นถุงๆ ซึ่งหลายยี่ห้อที่มีลักษณะเป็นขนมที่ติดฟันง่าย และมีผลทำให้เกิดฟันผุได้เช่นกัน การที่โรงเรียนสร้างกระแสให้เด็กรู้จักการใช้จ่ายเงินในการซื้อของ ทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมการเลียนแบบ เห็นคนอื่นซื้อก็จะซื้อตาม เมื่อซื้อไปแล้วเขาก็ต้องกิน เมื่อกินแล้วก็เกิดผลเสียกับสุขภาพช่องปากตามมาเพราะเด็กพวกนี้มีความสามารถในการป้องกันตัวเองน้อย ประเด็นนี้เป็นจุดอันตรายที่อาจจะเป็นปัญหาใหญ่ในอนาคตที่ไม่สามารถแก้ไขได้ หากไม่เร่งการป้องกัน

ในส่วนของผู้ปกครองกับความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์นี้ ส่วนใหญ่จะเห็นว่าการจัดตั้งกิจกรรมสหกรณ์เป็นกิจกรรมของทางโรงเรียนที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมการเรียนรู้ของเด็ก จึงไม่มีความเห็นที่จะคัดค้านการจัดตั้งกิจกรรมนี้ แต่การดำเนินการทั้งหมดก็เกิดขึ้นจากนโยบายของทางโรงเรียนโดยที่ผู้ปกครองไม่ได้มีส่วนในการเข้าไปจัดตั้ง หรือมีส่วนร่วมในการดำเนินการแต่อย่างใด ผู้ปกครองที่มีฐานะดี มักจะไม่มีปัญหาว่าโรงเรียนจะทำกิจกรรมอะไร จะเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโรงเรียน แต่ ผู้ปกครองที่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ มักจะไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมสหกรณ์เพราะเห็นว่าทำให้เด็กต้องใช้จ่ายเงินซึ่งปกติแล้ว ถ้าไม่มีสหกรณ์เด็กจะไม่มีโอกาสได้ออกไปใช้เงิน ก็จะไม่มีการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ทำให้ไม่เป็นภาระกับผู้ปกครอง เพราะปกติที่โรงเรียนจะให้ฟรี ทุกอย่างทั้งค่าเล่าเรียน ค่าที่พัก และ ค่าอาหาร จึงไม่เห็นด้วยนักกับการจัดตั้งสหกรณ์ แต่ไม่ได้มองประเด็นของเรื่องสุขภาพเป็นหลัก มองในด้านของเศรษฐกิจของ

ครอบครัวเป็นหลัก ผู้ที่อยู่ภายนอกและมีส่วนเกี่ยวข้องกับสุขภาพช่องปากของเด็กจะเป็นผู้ที่มีมองเห็นปัญหานี้ได้ ซึ่งได้แก่ทันตบุคลากร และ พยาบาล ที่เกี่ยวข้อง จึงควรที่จะประสานงาน เพื่อหาแนวทางการแก้ไข และการป้องกันการเกิดโรคในช่องปากร่วมกับทางโรงเรียนต่อไป หากโรงเรียนศึกษาพิเศษนำการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่มาใช้ ก็คงจะต้องปรับปรุงเรื่องของสิ่งแวดล้อมตรงจุดนี้ โดยแก้ไขมาตั้งแต่ระดับนโยบายของโรงเรียน และอาศัยความร่วมมือจากทุกๆฝ่าย

สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพอีกประการหนึ่งคือเรื่องของเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นยุคใด สมัยใด เศรษฐกิจก็มีผลต่อสุขภาพด้วยกันทั้งสิ้น ประทุม ชำสุนทร และ สุนทร รุจิราวรรณ (2529) พบว่า เศรษฐฐานะของครอบครัวมีผลต่อปัญหาการเกิดโรคฟันผุ แม้ว่าการส่งเสริมสุขภาพจะใช้เงินจำนวนไม่มากในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ เมื่อเทียบกับการใช้เงินเพื่อการรักษาสุขภาพ แต่สภาวะทางเศรษฐกิจ ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการส่งเสริมสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขหลายต่อหลายโครงการ สภาวะทางเศรษฐกิจเป็นกรอบที่จำกัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ในด้านของฐานความคิดของคน คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ย่อมที่จะมองข้ามเรื่องของสุขภาพไป มักจะให้ความสำคัญกับเรื่องของปากท้องมากที่สุด เรื่องสุขภาพมีความสำคัญในระดับหลังๆ และคนกลุ่มนี้ก็ละเลย ขาดการเอาใจใส่กับการดูแลสุขภาพ แม้ว่า การป้องกันการเกิดโรค จะทำให้ช่วยลดค่าใช้จ่ายเมื่อต้องรักษาโรคก็ตาม พวกเขาก็ไม่ได้มองเห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์ ในประเด็นดังกล่าวนี้ ในผู้ปกครองนักเรียนที่มีเศรษฐฐานะไม่ดี มักจะเกี่ยวข้องกับพื้นฐานการศึกษา และอาชีพของแต่ละคน

ผลกระทบจากเรื่องของเศรษฐกิจในโรงเรียน ส่งผลให้การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพไม่สามารถทำได้เต็มที่ ในเรื่องของกิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน เด็กนักเรียนไม่มีสถานที่แปรงฟันโดยเฉพาะ จะต้องใช้อ่างล้างหน้าบริเวณห้องน้ำแทนซึ่งไม่เพียงพอกับปริมาณเด็ก เด็กบางคนก็ไม่ได้แปรงฟัน เรื่องสุขภาพด้านอื่นๆ ทางโรงเรียนขาดงบประมาณในการจัดซื้อยาให้เพียงพอ ไม่มีสถานที่ให้เด็กออกกำลังกาย หรือเล่นกีฬา รวมทั้งครูพยาบาลก็มีไม่เพียงพอ ทำให้การดำเนินงานด้านส่งเสริมสุขภาพค่อยเป็นค่อยไป

การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพในโรงเรียน จะเกิดขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไขของแนวคิดของการต้องการให้เด็กนักเรียนมีสุขภาพที่ดี และเป็นสิ่งที่เกิดตามมาจากนโยบายสาธารณะด้านสุขภาพที่ทุกคนในโรงเรียนกำหนดขึ้นมา

3. การมีส่วนร่วมของคณะครูในโรงเรียน และ คนในชุมชน

การส่งเสริมสุขภาพจะต้องดำเนินการโดยอาศัยการปฏิบัติการของชุมชนที่เป็นรูปธรรม และมีประสิทธิผล ทั้งในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การตัดสินใจ การวางแผน และการดำเนินการเพื่อบรรลุสภาวะสุขภาพที่ดีกว่าเดิม หัวใจของกระบวนการดังกล่าวได้แก่ การเสริมสร้างอำนาจของชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของของพวกเขา และการควบคุมความเพียรพยายามและอนาคตของพวกเขา

การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกลยุทธ์ตามกฎบัตรรอดตายข้อแรกที่โรงเรียนศึกษาพิเศษจะต้องนำมาปรับใช้ในโรงเรียนก่อน เนื่องจากการดำเนินงานด้านส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนศึกษาพิเศษซึ่งเป็นชุมชนที่มีหลายภาคีเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ เด็กนักเรียน ครูในโรงเรียน ชุมรม ผู้ปกครอง โรงพยาบาลแพร์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร์ รวมทั้งผู้ที่มีจิตศรัทธาที่คอยให้ความอนุเคราะห์กับทางโรงเรียน ซึ่งต่างก็มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆกับทางโรงเรียนมากมาย แต่กิจกรรมเหล่านั้น ทำขึ้นมาด้วยจุดประสงค์ของเจ้าของโครงการที่เข้ามาทำในโรงเรียน ไม่ใช่จุดประสงค์ของทางโรงเรียนที่จัดขึ้น การวางแผนการดำเนินงาน มักจะเกิดจากเจ้าของโครงการโรงเรียนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดค้น หรือความรับผิดชอบในการเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน แม้ว่าวัตถุประสงค์ของภาคีต่างๆเพื่อจะทำให้เด็กมีสุขภาพที่ดี แต่การเข้ามาจัดการกับเด็กนักเรียน เพื่อให้มีสุขภาพที่ดีนั้น มาจากวิธีการที่แตกต่างกัน ไม่ได้มาในลักษณะที่ร่วมกัน หรือมีแนวทางที่สามารถที่จะประสมประสานกันได้ สาเหตุของความหลากหลายในวิธีการที่เกิดขึ้นนี้ มาจากการที่หน่วยงานต่างๆ ไม่ได้มีการประสานกันล่วงหน้า เพื่อหาแนวทางร่วมกัน และจะต้องเป็นแนวทางร่วมกับทางโรงเรียน ซึ่งการทำงานใดๆก็ตาม ถ้าให้โรงเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ระยะแรกนั้น คือระยะที่มีการวางแผน การดำเนินงาน จะทำให้โรงเรียนเกิดความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน มีความรับผิดชอบ และใส่ใจกับสิ่งที่จะทำมากขึ้น เนื่องจาก เป็นสิ่งที่เขาคิดขึ้นมาด้วยเช่นกัน

ในโรงเรียนศึกษาพิเศษเนื่องจากผู้ปกครองนักเรียนอยู่กันเ็นชุมชนที่กระจัดกระจาย ดังนั้นจุดที่จะเป็นแหล่งที่ผู้ปกครองรวมกันได้มากที่สุดคือที่โรงเรียน แต่กิจกรรมของโรงเรียน ผู้ปกครองมีส่วนในการรับรู้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากการแจ้งข้อมูลข่าวสารไปยังผู้ปกครองได้ไม่ทั่วถึง ผู้ปกครองบางคนไม่ได้มาร่วมประชุมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น การสื่อสารระหว่างครู และ ผู้ปกครองจึงเกิดเป็นปัญหาขึ้น ผู้ปกครองบางคนที่ไม่รับรู้ด้วยตนเอง มีโอกาสพบปะกับครูประจำชั้นของลูกจะมีโอกาสที่จะรับรู้ ว่า ลูกอยู่โรงเรียนเป็นเช่นไร มีปัญหาอะไรหรือไม่ และเวลาที่เด็กอยู่กับผู้ปกครองที่บ้าน ควรจะทำอะไรให้เด็กบ้างเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้น รวมทั้งให้มีสุขภาพที่ดีด้วย ผู้ปกครองที่ได้รับข้อมูล และสามารถนำไปปฏิบัติได้ก็จะเป็นการดีกับเด็ก เพราะการที่จะทำให้เด็ก

มีสุขภาพที่ดี จะต้องเกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องทั้งที่โรงเรียน และ ที่บ้าน ปัญหาจึงอยู่ที่ผู้ปกครองที่ให้ ลูกขึ้นรถประจำ หรือให้เด็กนอนที่หอพักในโรงเรียน นานๆครั้ง หรือ ปิดเทอมทีหนึ่งถึงจะมารับกลับบ้าน เด็กเหล่านี้ เมื่อกลับบ้าน หากผู้ปกครองไม่ได้ดูแลอย่างใกล้ชิด หรือ ไม่มีความรู้ในการฝึก ปฏิบัติเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ก็เป็นไปได้ยากที่เด็กจะพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งสุขภาพของเด็ก เมื่อเด็กกลับมาอยู่ที่บ้านเขาจะขาดสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่จะทำให้เขาเกิด พฤติกรรมของการดูแลสุขภาพ เช่นการแปรงฟันพร้อมกันทั้งห้อง เขาจะไม่ปฏิบัติ เมื่อกลับไป โรงเรียนก็ต้องเริ่มใหม่ อีกเรื่อยๆ ครั้งแล้วครั้งเล่า ซึ่งก็จะนำไปสู่ความล้มเหลวของการส่งเสริม สุขภาพได้ ผู้ปกครองจึงได้รับบทบาทที่สำคัญในการที่จะเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนให้เด็กมีสุขภาพ ที่ดี และทำให้เกิดทำให้การส่งเสริมสุขภาพเกิดสัมฤทธิ์ผลได้

เมื่อมองถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนโรงเรียนศึกษาพิเศษ มองได้เป็นสองระดับ คือ การมี ส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานต่างๆกับโรงเรียน และ โรงเรียนกับครู เด็ก และ ผู้ปกครอง ระหว่าง หน่วยงานต่างๆกับโรงเรียนนั้น ถ้าวิเคราะห์ตามการมีส่วนร่วมของ Arnstein (อ้างใน อุทัยวรรณ กาญจนกมล, 2541) จะเห็นว่าอยู่ในระดับของการมีส่วนร่วมแบบพอเป็นพิธี(Degree of Tokenism) ในระดับที่เป็นตัวแทนไม้ประดับ(Placation) โดยที่โรงเรียนถูกนำเข้ามาร่วมโครงการ โดยไม่มีส่วนร่วมวางแผน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เช่นเดียวกับการมีส่วนร่วมในระดับของโรงเรียนกับ ผู้ปกครอง ซึ่งก็เป็นแบบ พอเป็นพิธีเช่นเดียวกัน แต่จะอยู่ในระดับของการเป็นผู้ให้คำปรึกษา (Consultation) มีการสอบถามความเห็นจากผู้ปกครองนักเรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจใดๆ ของโรงเรียน โดยที่ไม่ให้ร่วมรับผิดชอบ ซึ่งการมีส่วนร่วมที่แท้จริง(Degree of Citizen Power)จะ ต้องเป็นในลักษณะที่ทุกคนสามารถควบคุมโครงการพัฒนาสุขภาพได้อย่างสมบูรณ์ มีอำนาจใน การตัดสินใจในโครงการ ซึ่งมักจะอยู่ในฐานะของหุ้นส่วน มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการร่วมคิด ร่วมทำ มี การกำหนดนโยบายร่วมกัน และ ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมทำงานด้วยกัน การส่งเสริมสุขภาพจะเกิด ผลสัมฤทธิ์ได้จริงจะต้องเกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับดังกล่าวนี้ ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นในโรงเรียน ศึกษาศาสตร์ แต่ไม่ยากเกินไปที่จะทำให้เกิดขึ้นได้ในโรงเรียนแห่งนี้ ถ้าได้รับความร่วมมือจาก หลายๆฝ่ายร่วมกัน

ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ จะมีความต้องการให้บุตรหลานของตนเอง มีร่างกายที่ แข็งแรง สมบูรณ์ และได้รับทั้งความรู้เชิงวิชาการ และมีพัฒนาการ ในด้านของทักษะการใช้ชีวิตใน สังคม ดังนั้น หากทางโรงเรียนได้มีการชี้แจง ถึงบทบาทของผู้ปกครองที่จะต้องช่วยดูแลเด็กขณะที่ เด็กอยู่ที่บ้าน ได้รับความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในการฝึกปฏิบัติหรือ ดูแลเด็ก ทำให้เกิดการ ต่อเนื่องกับสิ่งที่โรงเรียนได้สอน หรือ ได้ฝึกปฏิบัติ และจะนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีของเด็กได้

ประกอบกับนโยบายของโรงเรียนที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของสุขภาพเด็ก ทำให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลต่างๆ มีแนวโน้ม และมีความเป็นไปได้ที่จะสร้างให้เกิดขึ้นได้ในโรงเรียนแห่งนี้ เช่นกิจกรรมการออกกำลังกายในโรงเรียนนี้ มีส่วนสำคัญในการทำให้เด็กมีสุขภาพดี เป็น การส่งเสริมสุขภาพทั้งทางร่างกาย และ จิตใจ และนำมาซึ่งการส่งเสริมสุขภาพด้านอื่นๆด้วย การที่โรงเรียนมีนโยบายที่จะส่งเสริมสุขภาพ และ ได้รับความร่วมมือจากครูในโรงเรียนทุกคน ทำให้ กิจกรรมนี้เกิดขึ้นได้ และสามารถดำเนินต่อเนื่องกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งน่าจะเกิดขึ้นจากการที่ครูทุกคนจะมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดนโยบายในโรงเรียน ทำให้กิจกรรมทุกอย่างที่เกิดขึ้นตามมาจากนโยบายเป็นไปตามความเห็นที่พ้องกันของทุกคน ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆใน โรงเรียน จึงเกิดขึ้นได้ง่าย ซึ่งจะเห็นได้จากคำพูดของครูหลายๆ คนที่ว่า

" ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือกิจกรรมต่างๆในโรงเรียน รวมทั้ง กิจกรรมทางด้านสุขภาพด้วย เราก็จะคุยกันในที่ประชุมว่าเราจะทำตรงนี้นะ เพื่อใช้ในโครงการนี้ ก็ให้แต่ละคนเสนอความคิดเห็นมา ว่าเป็นอย่างไร ดีไหม เป็นประชาธิปไตย ถ้าส่วนใหญ่เห็นว่าดีก็ทำ ส่วนใหญ่เราจะมี การนำเข้าไปประชุมหมด ถามความเห็นกันก่อน"

ในการกำหนดนโยบายต่างๆขึ้นในโรงเรียน ได้มีการยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่ต้น แต่ยังคงขาดความครอบคลุมของกลุ่มคนในชุมชน นโยบายทุกอย่างจะต้องผ่านความเห็นชอบของคณะครูในโรงเรียน นโยบายที่เป็นเรื่องของสุขภาพมักจะได้รับความเห็นชอบจากคณะครู เนื่องจากเป็นนโยบายของผู้บริหาร เป็นสิ่งที่ผู้บริหารให้ความสำคัญอยู่แล้ว แต่การที่จะทำให้เด็กมีสุขภาพที่ดีได้ จะต้องมีการดูแลให้เด็กมีการฝึกฝนนิสัย ฝึกปฏิบัติในกิจกรรมต่างๆที่จะช่วยส่งเสริมสุขภาพทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน เด็กจึงจะเกิดนิสัยในการดูแลสุขภาพด้วยตนเองที่ถาวรเช่นในกิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวันนั้น เป็นกิจกรรมที่สำคัญมากในการ ป้องกันโรคในช่องปากที่ให้ผลอย่างชัดเจน การแปรงฟันอย่างถูกวิธีไม่ใช่ประเด็นที่จะทำให้การป้องกันโรคได้ผลในเด็กกลุ่มนี้ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ความครอบคลุม ที่จะให้เด็กได้แปรงฟันหลังอาหารกลางวันทุกคน และทุกวัน การเลือกนำกลูทรีโอดีมาใช้กับเด็กให้ได้ผลจะต้องขึ้นอยู่กับข้อมูลพื้นฐานในเรื่องของพฤติกรรมเด็กกลุ่มนี้

ผู้ปกครองนักเรียนควรส่วนในการสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพให้เกิดขึ้นได้โดยการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของเด็ก จัดสิ่งแวดล้อมที่จะเอื้อให้เด็กมีสุขภาพที่ดี ผู้ปกครองส่วนใหญ่จะไม่ทราบว่าต้องทำอะไรที่บ้านเพื่อให้เด็กมีสุขภาพที่ดีได้ รวมทั้งผู้ปกครองยังไม่มี การ

ปรับเปลี่ยนแนวคิด ยังมองไม่เห็นความสำคัญของเรื่องสุขภาพอย่างแท้จริง จึงทำให้การดูแลเด็กที่บ้านไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่องกับที่ทางโรงเรียนได้จัดขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือเรื่องของการบริโภคอาหารหวาน ถ้าที่โรงเรียนสามารถควบคุมเด็กได้ แต่ที่บ้านผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของสุขภาพช่องปาก ยินยอมให้เด็กบริโภคอาหารหวานได้ โดยไม่ได้ดูแลเรื่องการทำความสะอาดอย่างใกล้ชิด การที่เด็กจะมีทันตสุขภาพดี คงเป็นไปได้ยาก การสร้างเสริมนิสัยที่ถาวรให้กับเด็กก็จะไม่เกิดขึ้น เมื่อเด็กพ้นออกมาจากโรงเรียนก็เป็นผู้ใหญ่ที่มีปัญหาทันตสุขภาพอยู่นั่นเอง การส่งเสริมสุขภาพที่จะเกิดผลอย่างจริงจังจึงเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองเด็กนักเรียน ดังนั้น ในการที่จะบรรลุเป้าหมายของการ ส่งเสริมสุขภาพ จึงจำเป็นที่จะต้องให้มีส่วนร่วมจากครู นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนด้วยเช่นกัน ในโรงเรียนศึกษาพิเศษ การดำเนินงานยังขาดการสนับสนุนจากกลุ่มผู้ปกครองอยู่ โรงเรียนจะต้องให้ผู้ปกครองได้ช่วยในการสร้างเสริมสุขภาพที่ดีให้กับเด็กในขณะที่เด็กอยู่บ้านกับผู้ปกครอง ซึ่งกระบวนการที่ใช้จะต้องเป็นกระบวนการเดียวกับที่โรงเรียนได้ใช้ และที่สำคัญคือ ผู้ปกครองเองจะต้องมีแนวคิดของการสร้างสุขภาพมากกว่า ซ่อมสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพจึงจะได้ผลอย่างจริงจัง และ ยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของทุกคนในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน เมื่อชุมชนเข้มแข็ง การสร้างนโยบายสาธารณะจะเป็นสิ่งที่เกิดตามมา หากคนในชุมชนมีแนวคิดในเรื่องของการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ นโยบายสาธารณะที่ออกมาจากคนกลุ่มนี้ ก็จะเน้นที่การเสริมสร้างสุขภาพเป็นสำคัญ ในกฎบัตรรอดตาย การส่งเสริมสุขภาพจะต้องมีกลยุทธ์ของการเสริมสร้างกิจกรรมของชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อให้ระดมทรัพยากรทุกอย่างในชุมชน และสามารถมีอำนาจต่อรองกับสังคม เป็นการยกระดับการช่วยเหลือตัวเองและ การสนับสนุนทางสังคม

4. การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล

กลยุทธ์การส่งเสริมสุขภาพอีกประการหนึ่งคือการพัฒนาทักษะส่วนบุคคล เพื่อเตรียมปัจเจกบุคคลให้มีความพร้อมในการดำเนินชีวิตและดูแลสุขภาพตนเองได้

เด็กนักเรียนในโรงเรียนศึกษาพิเศษแห่งนี้ ได้มีการพัฒนาทักษะด้านสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ จากการที่โรงเรียน เน้นเรื่องของการพัฒนาเด็กเพื่อให้มีทักษะชีวิต มากกว่าการที่จะมุ่งเน้นทางด้านวิชาการ ทำให้โรงเรียนมีกิจกรรมมากมายหลายอย่างที่เป็กิจกรรมที่จะส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้นทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ขณะเดียวกัน โรงเรียนก็จัดให้มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทางด้านสุขภาพ การที่นักเรียนได้รับการฝึกแปรงฟัน จากครู การที่เด็กนักเรียนได้รับการทำกายภาพบำบัด หรือแม้กระทั่งการได้ออกกำลัง เล่นกีฬา เหล่านี้ถือเป็นการพัฒนาทักษะใน

ส่วนที่ขาดหายไปจากในห้องเรียน เป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยมีครูเป็นผู้ดูแลอยู่ตลอด การที่เด็กได้ฝึกอย่างนี้ เด็กจะมีพัฒนาการที่ดีขึ้นโดยไม่รู้ตัว ผู้ปกครองนักเรียนซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดที่สุด จะมองเห็นการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีความเห็นตรงกันว่า เด็กมีสุขภาพที่แข็งแรงกว่าเดิม มีความสามารถที่จะช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น แต่สำหรับในเรื่องของการดูแลสุขภาพช่องปาก ผู้ปกครองยังมองไม่เห็นการเปลี่ยนแปลง หรือ มองไม่เห็นปัญหา จึงทำให้ละเลยที่จะดูแลสุขภาพช่องปากให้กับบุตรหลาน การพัฒนาทักษะในการแปรงฟันของเด็ก ยังทำได้แค่ในโรงเรียน ซึ่งความครอบคลุมของนักเรียนที่ได้แปรงฟัน ก็ไม่ใช่ร้อยเปอร์เซ็นต์ เนื่องมาจากระดับสติปัญญา การรับรู้ที่แตกต่างของเด็ก แต่สำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน จะเป็นเด็กที่มีปัญหาน้อยที่สุดเนื่องจากเขามีระดับสติปัญญาในเกณฑ์ปกติ สามารถรับรู้ได้จากการสอนธรรมดา แต่เด็กที่บกพร่องทางสติปัญญา ครูจะต้องมีวิธีการสอนที่แตกต่างกันออกไป จนเกือบจะเป็นการสอนรายบุคคล การฝึกทักษะปฏิบัติก็ทำได้ยากกว่า แต่ก็ยังทำได้ทั้งนี้จะต้องอาศัยความอดทนเป็นอย่างสูงของครูผู้สอน

ในการฝึกเด็กนักเรียน การใช้กลุ่มนักเรียนเป็นตัวกำหนด กฎระเบียบของสังคม ถือว่าเป็นการกระทำที่ให้ผลดี ดังเช่นการเข้าทักษะกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อให้เด็กได้ออกกำลังกาย เมื่อให้เด็กทำพร้อมกันทุกคน ก็สามารถทำให้ประสบผลสำเร็จได้ เด็กมีความสุขสนุกสนานที่จะทำกิจกรรมนี้ร่วมกัน และผลที่เกิดตามมา คือ เด็ก มีสุขภาพดี ทั้งทางร่างกาย และ จิตใจ เด็กที่บกพร่องทางด้านสติปัญญานั้น จะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ แตกต่างจากเด็กปกติ เด็กพวกนี้จะมีพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้โดย เลียนแบบสิ่งที่เขาเห็น หรือให้ฝึกโดยการปฏิบัติจริง หรือ การย้ำบ่อยๆในสิ่งที่ต้องการให้เด็กทำ ซึ่งครูผู้สอน หรือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดที่ต้องการฝึกนิสัยต่างๆให้กับเด็ก อาจจะต้องนำทั้งสามวิธีนี้มาใช้ร่วมกัน แม้ว่าครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนศึกษาพิเศษนี้จะได้ไม่ได้เรียนมาโดยตรงในด้านของการศึกษาพิเศษโดยเฉพาะ แต่ก็สามารถที่จะเรียนรู้เทคนิค และวิธีการสอนให้กับเด็กกลุ่มนี้ได้ โดยอาศัยการสังเกตและการที่ได้คลุกคลีอยู่กับเด็กเป็นเวลานาน ทำให้สามารถประสบความสำเร็จในการสอน และ ฝึกนักเรียนกลุ่มนี้ ในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในช่องปาก โดยเน้นที่การแปรงฟันของเด็ก สามารถทำให้เกิดขึ้นอย่างพร้อมเพรียงกัน อาศัยกฎสังคมมาเป็นตัวบังคับ ผลที่คาดว่าจะได้รับคงไม่น้อยไปกว่าการออกกำลังกายเพื่อเสริมสร้างสุขภาพร่างกาย ในประเด็นของกิจกรรมการแปรงฟันนี้ การเน้นที่ความบ่อยของการได้แปรงฟันน่าจะให้ผลมากกว่า การเน้นให้เด็กแปรงฟันอย่างถูกวิธี

สิ่งที่เด็กจะได้จากการสอนโดยวิธีฝึกปฏิบัตินั้น จะเป็นความสามารถที่ติดตัวเด็กไปตลอด แม้ว่าเด็กออกจากโรงเรียนนี้ไป และเข้าสู่สังคมภายนอก ก็จะสามารถดูแลสุขภาพของตนเองได้

แต่อาจจะมีเด็กบางคนที่มีความสามารถในการรับรู้ต่ำ ก็ไม่สามารถที่จะทำให้เกิดทักษะการดูแลตนเองขึ้นมาได้

ครูผู้สอนเองก็มีการพัฒนาทักษะเช่นเดียวกัน ครูจะได้รับการอบรมในเรื่องของการดูแลสุขภาพเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของการป้องกันโรค ในการดูแลเรื่องสุขภาพในช่องปาก ครูทุกคนจะได้รับการอบรมจากงานทันตสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ ปีละครั้ง เพื่อให้มีความรู้ในเรื่องของช่องปาก และสามารถตรวจช่องปากเด็ก พร้อมทั้งดำเนินงานเฝ้าระวังทันตสุขภาพในโรงเรียนได้ เพื่อให้ครูทราบถึงปัญหาในช่องปากของเด็กนักเรียน และ หาแนวทางการแก้ไขได้ นอกจากนี้ครูยังได้รับความรู้ เพื่อสามารถถ่ายทอดให้กับเด็กในเรื่องของการดูแลสุขภาพช่องปาก ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะการแปรงฟันของนักเรียนต่อไป

ในการพัฒนาทักษะการดูแลสุขภาพของเด็ก ผู้ปกครองต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เนื่องจาก เด็กที่มีความบกพร่องทางปัญญา จะมีสุขภาพที่ดีได้ โรงเรียนแต่เพียงแห่งเดียวจะไม่สามารถทำให้เด็กมีสุขภาพที่ดีได้ จะต้องพร้อมใจทำที่บ้านด้วย เพื่อให้เด็กได้ฝึกพัฒนาการด้านต่างๆ ที่คล้ายคลึงกับทางโรงเรียน และภายใต้สภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกับทางโรงเรียน และด้วยการที่ผู้ปกครองเป็นผู้ใกล้ชิดเด็กมากที่สุดจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากในการที่จะทำให้เกิดเกิดทักษะในการดูแลสุขภาพขึ้นได้

5. บริการด้านสุขภาพในโรงเรียน

ในส่วนของบริการด้านสุขภาพ หน่วยงานของภาครัฐซึ่งได้แก่ โรงพยาบาลแพร่ และ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ ได้เข้าไปในโรงเรียน แต่ลักษณะของการทำงานยังคงอยู่ภายใต้แนวคิดเก่าที่เน้นเรื่องของการลดโรค ป้องกันโรคในเด็กโดยการตรวจ และ รักษาโดยต่างคนต่างทำ ยังไม่มีการวางแผนร่วมกัน ซึ่งในการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่จะเน้นที่การพัฒนาคนโดยทุกคนมีส่วนร่วมเพื่อให้เด็กมีสุขภาพที่ดี การจัดบริการด้านสาธารณสุขต้องมีการปรับเปลี่ยนตั้งแต่ แนวคิดของผู้ปฏิบัติงาน นั่นคือ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของบุคลากรสาธารณสุขทุกคน ให้เข้าใจและยอมรับ พร้อมทั้งจะนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลดี ต่อชุมชนและประชาชนทุกคน รวมทั้งในโรงเรียนศึกษาพิเศษ นอกเหนือจากการเข้าไปส่งเสริมสุขภาพใน โรงเรียนแล้ว บุคลากรสาธารณสุขยังต้องมีหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนต่างๆที่กว้างกว่าในโรงเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองเด็กนักเรียนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่กระจัดกระจายสามารถรู้ถึงการส่งเสริมสุขภาพ และนำไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นจะทำให้เด็กนักเรียนที่อยู่ในปกครองของคนเหล่านี้ เมื่อกลับมาอยู่ในครอบครัวก็สามารถที่จะมีสุขภาพที่ดีได้

วิเคราะห์จุดอ่อน-จุดแข็งของการดำเนินงานด้านสุขภาพในโรงเรียนศึกษาพิเศษ เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่

ในการวิเคราะห์ภาพรวมของการดำเนินงานด้านสุขภาพในโรงเรียนศึกษาพิเศษแห่งนี้ เพื่อให้ทราบแนวทางของการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนที่เหมาะสม และการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ จะประยุกต์ใช้ในโรงเรียนนี้ได้อย่างไร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จุดแข็งของโรงเรียนศึกษาพิเศษ ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ คือ การที่กลุ่มครูในโรงเรียน รวมทั้งผู้บริหารโรงเรียน มีการรวมตัวกันเป็นอย่างดี ในการทำกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน อาศัยความร่วมมือร่วมแรงกันในการทำงาน การส่งเสริมสุขภาพก็ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกคนในโรงเรียน จึงจะสามารถที่จะบรรลุเป้าหมายได้ คณะครูในโรงเรียนมีการกำหนดนโยบายภายในโรงเรียน ทำให้สามารถที่จะกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพได้เช่นกัน ซึ่งการเกิดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพนี้ จะเป็นสิ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการที่เด็กทุกคนในโรงเรียนมีสุขภาพที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะครูทุกคนต่างก็เห็นปัญหาสุขภาพเด็กนักเรียนเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องช่วยกันแก้ไข จึงเป็นกลุ่มที่สามารถปรับแนวคิดของการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ได้ และมีความเป็นไปได้ที่จะทำให้มีการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนเกิดขึ้น โดยมีจุดเริ่มต้น ที่คณะครูในโรงเรียน และ ผู้บริหารโรงเรียน

จุดอ่อนของโรงเรียนอยู่ที่ ความหลากหลายของเด็ก ทำให้เกิดความยุ่งยากในด้านการบริหารจัดการ เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน จะเป็นเด็กที่สามารถจัดการได้ง่ายกว่า มีการรับรู้และระดับสติปัญญาเหมือนเด็กปกติ สามารถที่จะเป็นคนคอยดูแลเด็กคนอื่นๆในโรงเรียนได้ และสามารถที่จะพัฒนาทักษะการดูแลสุขภาพของตนเอง ให้สามารถช่วยเหลือตัวเองด้านสุขภาพได้ แต่เด็กกลุ่มนี้ จะมีปัญหาในด้านของการสื่อสารเพราะเด็กจะใช้ภาษามือแบบสากล จึงทำให้ผู้ที่ไม่ทราบภาษามือไม่สามารถที่จะสื่อสารได้ ส่วนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายระดับ เด็กที่มีระดับสติปัญญาใกล้เคียงกับเด็กปกติก็จะมีบทบาทหน้าที่คล้ายกับเด็กที่บกพร่องทางการได้ยิน คือ คอยดูแลเด็กนักเรียนด้วยกันเองที่ไม่ค่อยรู้เรื่อง เด็กกลุ่มนี้สามารถที่จะพัฒนาทักษะการดูแลสุขภาพของตนเองได้เช่นกัน แต่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาบางคน เป็นเด็กที่ยากแก่การพัฒนาทักษะการดูแลสุขภาพด้วยตัวเอง เนื่องมาจากระดับสติปัญญา เด็กกลุ่มนี้ยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นอยู่

จุดอ่อนอีกประการหนึ่งของทางโรงเรียน คือ ขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองนักเรียนในการพัฒนาทักษะของเด็กที่มีระดับสติปัญญาต่ำ ไม่สามารถที่จะพัฒนาทักษะการดูแลสุขภาพได้ ต้องให้ผู้ปกครอง หรือ ผู้อื่นช่วยดูแล การที่เด็กจะมีสุขภาพที่ดีได้ โรงเรียนแต่เพียงแห่งเดียวจะไม่

สามารถทำให้เด็กมีสุขภาพที่ดีได้ จะต้องพร้อมใจทำที่บ้านด้วย เพื่อให้เด็กได้ฝึกพัฒนาการด้านต่างๆที่คล้ายคลึงกับทางโรงเรียน และภายใต้สภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกับทางโรงเรียน และด้วยการที่ผู้ปกครองเป็นผู้ใกล้ชิดเด็กมากที่สุดจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากในการที่จะทำให้เด็กเกิดทักษะในการดูแลสุขภาพขึ้นได้

โอกาสที่จะเอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน คือการปฏิรูปทางการศึกษาในโรงเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่จะต้องมีคณะกรรมการการศึกษาที่มาจากบุคคลหลายๆกลุ่ม และการบริหารงานภายในโรงเรียน จะขึ้นอยู่กับสิ่งที่โรงเรียนต้องการ หรือเป็นปัญหาที่โรงเรียนต้องแก้ไข นั่นคือ โรงเรียนจะมีอิสระในการบริหารจัดการมากขึ้น นโยบายในโรงเรียนก็จะเป็นนโยบายที่โรงเรียนและชุมชนเป็นผู้กำหนดขึ้นมาอย่างแท้จริง เมื่อโรงเรียนมีแนวคิดที่จะให้เด็กมีสุขภาพที่ดี ก็สามารถที่จะนำกระบวนการของการส่งเสริมสุขภาพมาใช้ในโรงเรียนให้เกิดผลได้

ในสถานการณ์ปัจจุบัน การโยกย้ายของผู้บริหารโรงเรียน ก็เป็นจุดความสำคัญ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลง นโยบายภายในโรงเรียนขึ้น ประกอบกับความสัมพันธ์ ระหว่างคณะครู และผู้บริหารก็จะเปลี่ยนไป ทำให้ทิศทางของการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพเปลี่ยนแปลงไปด้วย คณะครูต้องปรับเป้าหมายของการทำงานตามนโยบายหลักของผู้บริหารโรงเรียน หากผู้บริหารโรงเรียนมิได้มีแนวคิดที่เห็นเรื่องสุขภาพสำคัญเป็นอันดับแรกแล้ว การดำเนินงานของคณะครูในโรงเรียนต้องเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของผู้บริหาร ทำให้ขาดความต่อเนื่อง และไม่สามารถที่จะสานต่อการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนได้

ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่จะสามารถประยุกต์นำมาใช้ในโรงเรียนนี้ได้ ต้องมีความพร้อมของชุมชนคือผู้บริหาร ครูในโรงเรียน จะต้องปรับกระบวนการทัศน์ให้มีแนวคิดของการมองเรื่องสุขภาพเด็กนักเรียนเป็นสำคัญ และมีการรวมตัวกันในโรงเรียน สร้างให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็ง และ สร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพขึ้นมาจากความต้องการของโรงเรียนเป็นสำคัญ และคงอยู่ตลอดไม่ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนผู้บริหาร นโยบายด้านสุขภาพจะต้องคงอยู่ ในขณะที่เดียวกันทางโรงเรียนก็ต้องประชาสัมพันธ์โรงเรียน ให้ชุมชนภายนอกยอมรับเพื่อให้มีการสนับสนุนจากบุคคลภายนอกโรงเรียน ก็จะสามารถทำให้เกิดการส่งเสริมสุขภาพขึ้นในโรงเรียนได้

บทบาทของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่

โรงเรียนศึกษาพิเศษเป็นโรงเรียนที่สังกัดกรมสามัญศึกษา แต่รับนักเรียนตั้งแต่ชั้น ประถมศึกษา และ เป็นนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และ การได้ยิน มีนโยบายของโรงเรียนที่แตกต่างโรงเรียนอื่นๆคือ เน้นในเรื่องของการพัฒนาเด็กให้สามารถใช้ชีวิตประจำวันอยู่ได้ในสังคม

มากกว่าการให้วิชาการ โดยมีครูผู้บริหาร ครู และครูอัตราจ้างเป็นบุคลากรที่เป็นกลไกในการทำงานของโรงเรียน ในการทำงานยึดตามนโยบายหลักที่กองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา กำหนดให้ และโรงเรียนกำหนดนโยบายภายในโรงเรียนขึ้นด้วยความเห็นร่วมกันของคณะครูในโรงเรียนโดยมีผู้บริหารโรงเรียน เป็นแกนนำ แต่ ยังอยู่ภายใต้ นโยบายหลัก

ในโรงเรียนศึกษาพิเศษจังหวัดแพร่ มีกิจกรรมที่ ช่วยสร้างเสริมการมีสุขภาพที่ดี และ ยังมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเสริมสร้างสุขภาพของนักเรียน โดยมีบุคคลที่มีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนดังนี้

1. ครูผู้บริหาร

นโยบายของผู้บริหารโรงเรียน เป็นจุดสำคัญที่ทำให้เกิดการดำเนินงานในโรงเรียน เรื่องของสุขภาพก็เช่นเดียวกัน ผู้บริหารมีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายของโรงเรียน ผู้บริหารมีความกระตือรือร้นที่จะให้มีกิจกรรมต่างๆในโรงเรียนขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพที่ดี การที่มองเห็นว่าสุขภาพเป็นเรื่องที่สำคัญมากกว่าการเรียนการสอนที่ให้ ความรู้เด็ก ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนแห่งนี้ เป็นผู้จุดประกายริเริ่มนโยบายต่างๆจึงเป็นผู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องศึกษาให้มีความรู้แตกฉานในเรื่องของการส่งเสริม สุขภาพแนวใหม่ และปฏิบัติการทำงานสู่รูปแบบใหม่

ในการประสานงานกับชุมชนเพื่อหาแนวทางการทำงานร่วมกัน ผู้บริหารมีบทบาทอย่างมากในการเป็นผู้นำชุมชนไปสู่การเปลี่ยนแปลง วิถีแห่งการทำงาน การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมได้จะต้องมีการดำเนินงานเชิงรุกจากทางโรงเรียน เพื่อที่จะดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนให้มากที่สุด นอกจากนี้ การขอการสนับสนุนจากชุมชนในด้านอื่นๆ เช่น การรับบริจาค การช่วยเหลือขององค์กรต่างๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ ชุมชนรับรู้ถึงปัญหา รับรู้ถึงความต้องการของโรงเรียน ดังนั้น บทบาทหน้าที่นี้จึงต้องเป็นบทบาทหน้าที่อีกประการหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียน

2. กลุ่มครูในโรงเรียน

ครูในโรงเรียนศึกษาพิเศษแพร่ ต้องดูแลเด็กนักเรียนอย่างใกล้ชิด ตลอดเวลา ครูจึงมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญมากในการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน ด้วยความที่เด็กใกล้ชิดกับครูมาก ทำให้มีการเชื่อฟังครูซึ่งจะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทำให้ง่ายต่อการดูแลควบคุม L.Shaw (1991) ได้ทำการศึกษาในกลุ่มเด็กปัญญาอ่อน พบว่า เด็กที่ได้รับโปรแกรมการสอนการดูแลในเรื่องการทำความสะอาดช่องปากโดยบุคลากรสาธารณสุข ทุกๆอาทิตย์ จะทำให้เด็กมีสุขภาพช่องปากที่ดีกว่านอกจากนี้ ครูยังเป็นผู้สอนทักษะการดูแลตนเอง ทักษะชีวิต ให้กับเด็ก

นักเรียน โดยการบูรณาการเข้าไปกับการเรียนการสอนวิชาอื่นๆในห้องเรียน ซึ่งนพรัตน์ แก่นนาคำ (2541) เห็นว่าหลักสูตรสุขภาพแบบเบ็ดเสร็จสำหรับนักเรียนทุกคน(comprehensive) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพได้ ในการสอนทักษะชีวิตนั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กที่พิการทางสติปัญญาเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับ ชนิสา เวชวิรุฬห์ (2531) ได้ศึกษางานปัญญาอ่อนในประเทศญี่ปุ่นพบว่า หลักการเรียนการสอนที่ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในญี่ปุ่นคือการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิต (The unit study through life experiences) โดยส่งเสริมการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งต่างๆจากประสบการณ์อย่างแท้จริง ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้เช่น การทำอาหาร การตั้งแคมป์ การเก็บเกี่ยวพืชผล การออกร้านขายของ และการฉลองในเทศกาลต่างๆ เป็นต้น เด็กจะถูกฝึกหัดให้เรียนรู้ในการวางแผนการทำกิจกรรม รู้จักเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นในกิจกรรมนั้นๆ เพื่อฝึกให้เขาได้พัฒนาและเรียนรู้ในการดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเองให้มากที่สุด และ เรียนรู้ที่จะมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น โดยมีการประสานกับโรงเรียนปกติ มาร่วมกิจกรรมบางอย่างกับเด็กปัญญาอ่อน หรือ ส่งเด็กปัญญาอ่อนไปร่วมกิจกรรมกับเด็กปกติ เช่น กิจกรรมด้านสันตนาการ หรือ เทศกาลประจำปี

ครูยังมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การสร้างความร่วมมือของชุมชนให้เกิดขึ้น โรงเรียนจะเป็นที่รู้จักของชุมชน ก็ด้วยการที่โรงเรียนเปิดตัวเข้าหาชุมชน ชักนำชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชนได้ การหาแนวทางในการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนสนับสนุนโรงเรียนจึงเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่ครูทุกคนรวมทั้งผู้บริหารโรงเรียนจะต้องร่วมมือกัน บทบาทดังกล่าวนี้สอดคล้องกับ นพรัตน์ แก่นนาคำ(2541) ในเรื่องแนวคิดใหม่ในการทำให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ จะต้องมีการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรที่เป็นผู้สนับสนุนดูแลชุมชน เพราะการทำงานส่งเสริมสุขภาพไม่ได้กำหนดขึ้นมาจากผู้บริหารเพียงคนเดียว แต่ต้องเป็นในรูปของคณะกรรมการซึ่งมีครูผู้บริหาร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข องค์กรเอกชนต่างๆ เข้ามาร่วมกันทำงาน

3. ผู้ปกครอง

เด็กนักเรียนจะมีสุขภาพที่ดีหรือไม่ สภาพทางครอบครัว เป็น ปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมสุขภาพอย่างหนึ่ง อุทัยวรรณ กาญจนกามล (2538) เห็นว่า สถาบันครอบครัวมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ในการกล่อมเกลாத่างสังคมแก่เด็ก เป็นที่สร้างเสริมพฤติกรรมที่ดี เด็กจะได้รับการปลูกฝังจิตสำนึก เข้าใจโดยไม่รู้ตัว โดยผ่านตัวแบบในครอบครัว ไม่ว่าจะพ่อแม่ หรือญาติผู้ใหญ่ที่มีอิทธิพลทางจิตใจ คุณภาพชีวิตและสุขภาพของคนไทยจะดีหรือเลว จึงขึ้นอยู่กับบรรยากาศและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเป็นสำคัญ เด็กในโรงเรียนศึกษาพิเศษแพร่ ถึงแม้ว่าบางคนจะเป็นเด็กที่อยู่หอพักในโรงเรียน แต่ทุกสุดสัปดาห์ก็จะต้องกลับบ้าน ถ้าผู้ปกครองไม่เห็น

ความสำคัญในเรื่องของการส่งเสริมสุขภาพ เด็กกลับบ้านก็กลับสู่สภาพเดิม ไม่สามารถพัฒนาไปได้ ผู้ปกครองจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสานต่อพัฒนาการของเด็กที่ได้รับจากทางโรงเรียน โดยการให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการปรับสภาพทางครอบครัว วิถีชีวิต การดูแลเด็ก ให้สอดคล้องกับที่โรงเรียนได้ให้กับเด็ก นอกจากนี้ กิจกรรมต่างๆในโรงเรียน ผู้ปกครองควรเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย เพื่อที่จะสามารถรับรู้สภาพ ความสามารถ พัฒนาการของเด็กในขณะที่อยู่โรงเรียนได้ และยังจะได้เรียนรู้วิธีการในการดูแลเด็ก เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการที่ดีแก่เด็ก เพื่อที่จะมีผลสืบเนื่องจากทางโรงเรียนได้

ศักยภาพของผู้ปกครองเป็นสิ่งที่ทางโรงเรียนไม่ควรที่จะมองข้าม เพราะผู้ปกครอง เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องดูแลเด็กกลุ่มนี้มาอย่างใกล้ชิด และรู้ละเอียดลึกซึ้งกว่าครูมาก การที่จะดำเนินกิจกรรมใดๆในโรงเรียนที่จะให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ผู้ปกครองเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งที่สามารถให้ข้อมูล และ แนวคิดอันจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานได้ และ ทำให้ กิจกรรมนั้น สัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติจริงๆขึ้นมาได้ ซึ่งส่วนนี้จะโยงไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน

4.เด็กนักเรียน

เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เป็นเด็กที่มีความสามารถมากกว่าเด็กคนอื่นๆในโรงเรียนศึกษาพิเศษแพร่ เด็กกลุ่มนี้มีระดับสติปัญญาเหมือนเด็กปกติ เพียงแต่การรับรู้ในเรื่องเสียง การพูด ต่างจากเด็กปกติ ทำให้เด็กกลุ่มนี้ มีบทบาทมากในโรงเรียน เด็กหูจะเป็นคนที่ช่วยดูแลเด็กที่บกพร่องทางสติปัญญาแทนครูได้ จากการสังเกตเห็นได้ว่าเด็กกลุ่มนี้จะได้รับการมอบอำนาจจากครูให้ดูแลน้องๆในการทำกิจวัตรประจำวัน และกิจกรรมต่างๆในโรงเรียนเด็กที่บกพร่องทางสติปัญญา ก็จะเชื่อฟังเด็กหู การพัฒนาตัวเองของเด็กกลุ่มนี้จึงทำได้ไม่ยาก และยังสามารถที่จะให้เด็กที่บกพร่องทางการได้ยิน มีบทบาทหน้าที่เป็นแกนนำในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพต่างๆ และยังสามารถที่จะควบคุมดูแลเด็กปัญญาได้ด้วย

ในกลุ่มเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ความสามารถในการรับรู้ การเรียนรู้ ของแต่ละคนแตกต่างกันมาก แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ การทำกิจกรรมที่ซ้ำๆกันทุกวัน เด็กจะสามารถทำได้อย่างอัตโนมัติ เมื่อมองอีกมุมมองหนึ่งจะเห็นว่าเป็นการง่ายที่จะทำให้กิจกรรมการดูแลสุขภาพในเด็กกลุ่มนี้เกิดขึ้นได้อย่างสม่ำเสมอ ถ้าเพียงแต่ทำกิจกรรมให้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอเท่านั้น ดังนั้นบทบาทของเด็กกลุ่มนี้จึงขึ้นกับการกำหนดของกลุ่มคนอื่นๆในโรงเรียน และในชุมชน

4. หน่วยงานของรัฐ

บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับเรื่องของสุขภาพ ได้แก่ โรงพยาบาลแพร์ และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร์ ซึ่งจะต้องมีการปรับเปลี่ยนตั้งแต่ ปรับกระบวนการทัศน์ในเรื่องของการส่งเสริมสุขภาพ พัฒนาทักษะการทำงาน ในบทบาทใหม่ เพื่อให้เกิดความสำเร็จในทิศทางใหม่ และอดทนต่อการเปลี่ยนแปลงที่ต่อต้านกับวัฒนธรรม อำนาจนิยม อุปถัมภ์ ที่ฝังรากลึกในสังคมไทย(อุทัยวรรณ 2541) สิ่งทีบุคลากรของรัฐจะเข้าไปช่วยเหลือในชุมชนโรงเรียนศึกษาพิเศษแห่งนี้ จะต้องไม่ใช่การเข้าไปเพื่อทำการรักษา หากปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ได้แล้ว สิ่งที่จะเป็นบทบาทต่อไปของบุคลากรของรัฐคือการเข้าไปเป็นผู้สนับสนุนด้านวิชาการ กระตุ้น ผลักดัน ให้ ชุมชนเกิดแนวคิดของการส่งเสริมสุขภาพ และ ประสานงานกับองค์กรต่างๆ สนับสนุนเอื้ออำนวยให้เกิดผล ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ต้องการความร่วมมือของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

อีกบทบาทหนึ่งของบุคลากรของรัฐคือร่วมก่อกระแสต่อชุมชนภายนอกโรงเรียนให้มองเห็นเรื่องของสุขภาพมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ก็ต้องเป็นแหล่งข้อมูลที่ให้แนวทางที่ถูกต้องกับผู้ปกครอง ในการดูแลเรื่องสุขภาพของเด็ก ด้วย

5. ชมรมผู้ปกครอง

ชมรมผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในโรงเรียนในเรื่องของสถานะการเงินของโรงเรียน ชมรมจะมีบทบาทในการหารายได้ให้กับทางโรงเรียน โดยมีการรวมกลุ่มกันเป็นคณะกรรมการ แต่บทบาทในด้านของการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน ณ ตอนนี้อย่างไม่มีบทบาท แต่ แนวทางที่น่าจะเป็นไปได้ คือการที่ให้คณะกรรมการกลุ่มนี้ เป็นสะพานเชื่อมระหว่างโรงเรียน กับ ผู้ปกครองเด็กคนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี และสามารถที่จะชักนำผู้ปกครองส่วนหนึ่งที่มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการดูแลสุขภาพของเด็กมาร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียน และ เผยแพร่แนวทางการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ให้กับผู้ปกครองคนอื่นๆ เป็นการขยายวงกว้างต่อไปเรื่อยๆ นั่นคือการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการขยายฐานออกไปมากขึ้น เมื่อผู้ปกครองได้เข้ามาร่วมมือกิจกรรมกับทางโรงเรียน จะทำให้ผู้ปกครองได้ทราบถึงลักษณะการดูแลที่ทางโรงเรียนได้ให้กับเด็ก และสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากโรงเรียน เช่น วิธีการฝึกที่ช่วยในด้านพัฒนาการของเด็กในแต่ละด้าน ผู้ปกครองสามารถรับวิธีการจากทางโรงเรียนไปดำเนินงานที่บ้านต่อไปได้ ซึ่งจะเกิดประโยชน์กับเด็ก เด็กจะได้รับการพัฒนาที่ต่อเนื่องจากโรงเรียน ทำให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้น และสามารถที่จะพัฒนาตนเองจนถึงเป้าหมายสูงสุดที่โรงเรียนตั้งไว้ คือ การให้เด็กมีพัฒนาการจนกระทั่งสามารถดูแลตนเองได้อย่างไม่เป็นปัญหากับสังคม

6. กลุ่มสนับสนุนจากชุมชน

กลุ่มบุคคล เอกชน ที่มีบทบาทต่อโรงเรียน นอกเหนือไปจากการมาบริจาคแล้ว สิ่งที่น่าจะเกิดขึ้น คือการเข้ามามีบทบาทในการเข้ามาร่วมพัฒนาโรงเรียน สนับสนุนในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนมีการพัฒนาไปในทุกๆด้านรวมทั้งเรื่องของสุขภาพที่เป็นผลตามมาได้

นอกจากนี้ พระสงฆ์ที่เป็นองค์อุปการะโรงเรียน ซึ่ง เป็นผู้ให้การสนับสนุนโรงเรียนมาโดยตลอด ตั้งแต่การบริจาคที่ดินให้สร้างโรงเรียนแต่แรก จนถึงปัจจุบันท่านยังมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ให้กับโรงเรียน การนำจุดเด่นตรงนี้มาเป็นประโยชน์ ในการประชาสัมพันธ์และตั้งเงื่อนไขการรับบริจาคอาหาร ของใช้ ที่เป็นประโยชน์กับเด็ก ก็สามารถทำได้

อย่างไรก็ตามการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความร่วมมือจากทุกๆฝ่าย เพราะการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ เป็นบทบาทแห่งยุคของทุกคน

สรุปผลการศึกษา

ในโรงเรียนมีกิจกรรมที่เอื้อต่อการใช้สุขภาพช่องปากที่ดีคือการใช้กิจกรรมการแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน การควบคุมอาหารหวานหรืออาหารที่จะเป็นอันตรายกับสุขภาพ โครงการเฝ้าระวังทันตสุขภาพในเด็กนักเรียน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นมาภายใต้นโยบายที่เน้นความสำคัญของสุขภาพ แต่ไม่ใช่ในนโยบายสาธารณะ เนื่องจากยังคงต้องอาศัย นโยบายจากกระทรวง และนโยบายของผู้บริหารเอง

ในโรงเรียนมีการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อทันตสุขภาพ มีการสร้างอ่างแปรงฟัน เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้แปรงฟันหลังอาหารกลางวัน เพื่อป้องกันการเกิดโรคฟันผุ

โรงเรียนมีการพัฒนาทั้งครู และ นักเรียน ในด้านต่างๆรวมทั้งด้านสุขภาพด้วย

โรงเรียนมีความเข้มแข็งในกลุ่มครูมาก เป็นข้อได้เปรียบที่จะนำกลยุทธ์ของการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่มาใช้ เพราะการมีส่วนร่วมจากทุกคน เป็นสิ่งที่สำคัญในการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่

บริการสาธารณสุขที่มีในโรงเรียน มาจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งยังเป็นบริการการป้องกันการเกิดโรค

แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากแนวใหม่ในโรงเรียนศึกษาพิเศษ จะเป็นไปได้โดยเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. นโยบายด้านสุขภาพของโรงเรียน จะต้องเป็นนโยบายที่อยู่บนพื้นฐานความต้องการของโรงเรียนอย่างแท้จริง และ เป็นสิ่งที่โรงเรียนเห็นว่าเหมาะสมกับสภาพของเด็กในโรงเรียน ซึ่งจะต้องเป็นอิสระจากการชักนำของหน่วยงาน หรือองค์กรอื่นนอกโรงเรียน

2. ทัศนคติ และ แนวคิด ในด้านสุขภาพของครูผู้บริหาร และ คณะครูในโรงเรียน จะต้อง มีแนวคิดที่ยึดหลักของการสร้างเสริมสุขภาพที่ดี มากกว่าการลดปัญหาความเจ็บป่วยของเด็กนักเรียน และ มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง พร้อมทั้งจะทำงานร่วมกัน และ แก้ไขปัญหาในโรงเรียนด้วยกัน สร้างเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาของโรงเรียนที่เน้นเรื่องสุขภาพเป็นหลัก

3. มีการสนับสนุนจากชุมชนภายนอก ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน รวมทั้งผู้ประกอบการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการมีความใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด จึงต้องมีการให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการดูแลสุขภาพเด็กที่บ้านเช่นเดียวกับที่เด็กได้รับจากที่โรงเรียน เพื่อให้เด็กเกิดการพัฒนาทักษะการดูแลสุขภาพของตนเอง และสามารถที่แก้ปัญหาสุขภาพด้วยตัวเอง ในขณะเดียวกัน ภาครัฐจะต้องปรับเปลี่ยนการบริการจากเดิมที่ให้การรักษา หรือการป้องกันโรค มาเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพที่ดี

บทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน มีดังต่อไปนี้

1. ครูผู้บริหารมีความสำคัญในการกำหนดนโยบาย และเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาโรงเรียนในด้านสุขภาพ

2. กลุ่มครูในโรงเรียน มีบทบาทในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กนักเรียน เป็นผู้ฝึกสอนทักษะชีวิตให้เด็ก และยังมีหน้าที่ในการดึงกลุ่มชุมชนเข้ามาร่วมในโรงเรียน

3. เด็กนักเรียน เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเพียงเล็กน้อย เป็นเด็กที่มีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพ เด็กกลุ่มนี้ช่วยในการดูแลเด็กนักเรียนด้วยกันเองที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

4. หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของรัฐเข้าไปมีบทบาทในด้านของการป้องกันการเกิดโรคให้กับนักเรียนในโรงเรียน

5. ชมรมผู้ประกอบการ มีบทบาทสำคัญในการหารายได้ให้กับทางโรงเรียน โดยมีคณะกรรมการเป็นผู้บริหารรายได้จากการบริจาคต่างๆ แต่ยังไม่มีความมีบทบาทในด้านของการส่งเสริมสุขภาพ

6. กลุ่มสนับสนุนจากชุมชน มีบทบาทในการมาบริจาคสิ่งของให้กับทางโรงเรียน ไม่มีการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านสุขภาพ

ข้อเสนอแนะ

การส่งเสริมสุขภาพที่มีการดำเนินงานอยู่ในโรงเรียนศึกษาพิเศษในขณะนี้ เป็นการดำเนินงานภายใต้นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และ กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งต่างจากแนวคิดของการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของสุขภาพ การมีสุขภาพที่ดี ดีกว่าการรักษาโรค โรงเรียนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบายให้เน้นเรื่องการสร้างสุขภาพที่ดี และเป็นสิ่งที่ทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วม และต้องมีการปรับกระบวนการทัศนให้เห็นความสำคัญของสุขภาพทั้งในส่วนของบุคลากรในโรงเรียน และ บุคลากรสาธารณสุข เป็นอันดับแรก

การส่งเสริมสุขภาพที่จะเกิดสัมฤทธิ์ผลนั้น จะต้องประกอบไปด้วยความร่วมมือจากหลายๆฝ่าย ภายใต้แนวคิดเรื่องของการมีสุขภาพที่ดี โรงเรียนเองก็จะต้องมีการก่อกระแสในเรื่องของสุขภาพในโรงเรียน เพื่อให้ ทุกคนในโรงเรียนเห็นความสำคัญของสุขภาพ ในขณะเดียวกันหน่วยงานสาธารณสุข ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเรื่องของสุขภาพ จะต้องมีการบูรณาการ งานสาธารณสุข เพื่อให้การสนับสนุนกับทางโรงเรียนในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ ในอนาคตอันใกล้นี้ การปฏิรูประบบสาธารณสุขจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระบบอีกมากมาย การดำเนินงานสาธารณสุขจะต้องมีองค์กรเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้นกว่าเดิม จะต้องมีการแต่งตั้งบุคคลนอกภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโครงการใดๆที่เกี่ยวกับเรื่องของสุขภาพในชุมชน การกระจายอำนาจในการบริหารลงสู่ระดับ ท้องถิ่น ทำให้อำนาจการบริหารงานขึ้นกับการตัดสินใจ และแนวคิดของคนในชุมชนนั้นๆด้วย ระบบนี้จะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาท ในการดำเนินงาน ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสุขภาพคนในชุมชนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ ที่ให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพขึ้นซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสิ่งแวดล้อม และการจัดกิจกรรมต่างๆที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี บุคลากรสาธารณสุขจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดของแต่ละบุคคลให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้

การที่หน่วยงานภาครัฐ จะนำโครงการด้านสุขภาพเข้าไปในโรงเรียน ในอนาคตจะต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานจากเดิมที่เคยให้ความรู้ ให้การป้องกันโรค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการลดการเกิดโรค แต่ในการนำแนวทางของการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่มาใช้ บุคลากรสาธารณสุขจะต้องมีแนวความคิดแบบใหม่ด้วย เพื่อนำไปสู่กระบวนการช่วยเหลือให้โรงเรียนเกิดเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพอย่างแท้จริง

สำหรับโรงเรียนศึกษาพิเศษ ซึ่งเป็นชุมชนๆหนึ่งที่มีปัญหาเรื่องของสุขภาพ คณะครูในโรงเรียนรวมทั้งผู้บริหารจะต้องมีการรวมตัวกันและปรับเปลี่ยนแนวคิดเรื่องสุขภาพก่อนเป็นอันดับแรก แล้วสิ่งที่ตามมา ไม่ว่าจะเป็นนโยบายด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ จะเป็นผลที่เกิดขึ้น

ตามมาภายหลัง และ ยังจะทำให้เกิดความยั่งยืนของการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน เป็นประโยชน์กับเด็กทุกคนในโรงเรียนที่จะมีสุขภาพที่ดีและภายใต้การส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ในโรงเรียนก็จะสามารถทำให้เด็กสามารถที่จะดูแล และ แก้ไขปัญหาสุขภาพของตนเองได้ นำไปสู่สภาวะการมีสุขภาพและ ทัศนสุขภาพที่ดีได้ต่อไป

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University